

ประโยค ป.ธ. ๙
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๘

๑. อาลมฺพณภูตาคี วิตยภูตาคี ปจฺจยภูตาคี จ ฯ ปจฺจโยปี หนี อารมฺมณฺณฺนฺติ
ปฺวฺจฺจติ ลกฺกิตี มาโร โอตาริ ลกฺกิตี มาโร อารมฺมณฺณฺนฺติอาทิสฺสู วิตย ฯ เตนฺเนเวตฺถ
โมฆวารสฺสาปี อารมฺมณฺณฺนฺตาคี วิตยปฺวตฺติตี สิทฺฐิ ฯ อติปริตฺตารมฺมณฺณฺนฺติ
โมฆวารปฺลฺลาปนฺนฺสฺส ปจฺจโย โหติ ฯ อิตฺถา หนี ภวฺงกจฺลนฺสฺส สกฺสกโกจฺเรยว
ปวตฺตนโต ปจฺจิมวารสฺส อติปริตฺตารมฺมณฺณฺนฺติ ปวตฺตติ นตฺถิตี จตฺตุนฺ
วารานมาลมฺพณภูตาคี วจฺนํ ทฺรูปาทนํ สียาติ ฯ ปฺลฺลจทฺวารเ ยถารหํ
ตํตํทฺวารานฺนฺรูปํ ตํตํปจฺจยานฺนฺรูปํ ตํตํอารมฺมณฺณฺนฺติอนฺนฺรูปปฺลฺลจ อฺปฺปชฺชมานานิ
วิทิจิตฺตานิ อวชฺชนทสฺสนาทิสมฺปฺปฺจฺจจฺจนฺนสนฺตีรณโวกฺกชฺพพฺพชวณตทาลมฺพณ-
วเสน อวิเสสโต สตฺเตว โหนฺติ ฯ จิตฺตฺปฺปาทา จิตฺตานํ วิสฺสุ วิสฺสุ อฺปฺปตฺตฺติวเสน
อฺปฺปชฺชมานจิตฺตานิยว วา จตฺตฺททส อวชฺชนาทีปฺลฺลจสตฺตชวณตทาลมฺพณทฺว-
วเสน วิตฺถารา ปน จตฺตฺปฺลฺลวาส สพฺเพสเมว กามาวจฺจรานํ ยถาสมฺภวํ ตตฺถ
อฺปฺปชฺชนโต ฯ เอตฺถาติ วิตยปฺวตฺติตฺสฺงคเห ฯ

มโนทฺวาริกจิตฺตานํ อตฺติตานากตมฺปิ อารมฺมณฺณํ โหตีติ เตสํ
อติมหนฺตาทิวเสน วิสขวตฺถานํ กาคฺคํ น สกฺกาคี วิภูตาวิกฺกตวเสเนว ตํ
นियเมตฺตํ ยที วิภูตมาลมฺพณนฺนฺติอาทิสฺสู วุตฺตํ ฯ เอตฺถาติ มโนทฺวารเ ฯ เอกจตฺตฺตํ
ปฺลฺลจทฺวาราวณิกานํ ทฺวิปฺลฺลจวิญฺญาณมโนชาตฺตชวเสน เทรสจิตฺตานํ ตตฺถ
อฺปฺปวตฺตนโต ฯ ปริตฺตชวณนโย ฯ

๒. อฺปฺปจฺยณํ อฺปฺปจโย ฯ ปจฺจโยติ อตฺถโถ อฺปฺปวตฺตนฺติอาทิสฺสู วิตย
อฺปฺปสทฺทสฺส ปจฺจมตฺถชิตฺตนโต ฯ สนฺตานิ สนฺตติ ฯ ปพฺพชโรติ อตฺถโถ ฯ
ตตฺถ ปฏฺธิสฺสนฺธิโต ปฏฺฐาย ยว จกฺขวาทีนํ ทสฺกานํ อฺปฺปวตฺตติ เอตฺถนฺนฺตเร
รฺรูปฺปาทอ อฺปฺปจโย นาม ฯ ตโต ปรี สนฺตติ นาม ฯ ยถาสกํ ขณฺมตฺตฺตฺจฺยณํ
รฺรูปานํ นิโรธากิขภาววเสน ชีรณํ ชรา ฯ สาเยว ชรตา ฯ นิจฺจชฺวสภาวเณ

น อิจจํ อนุปนคตพพุนติ อนิจจํ ฯ ตสฺส ภาโว อนิจฺจตา รูปปริเภทโท ฯ
 ลกขณรูปนนาม ฌมฺมานํ ตํตํอวตฺตทานวเสน ลกขณเหตุตฺตา ฯ ชาตฺติรูปเมวาทิ
 ปฏฺิสนธิโต ปฏฺุจาย รูปานํ ขณฺณ ขณฺณ อุปฺปตฺติภาวโต ชาตฺติสงฺขาตํ รูปฺอุปฺปตฺติ-
 ภาเวน จ รูปฺปฏฺิพฺพนฺธวตฺตติตฺตา รูปสมฺมตฺตญฺจ ชาตฺติรูปเมว อุปฺจยสนฺตติภาเวน
 วุจฺจติ ปจฺมปรีนฺิพฺพตฺติสงฺขาตปวตฺติอาการเภทโต เวเนยฺยวเสน อุปฺจโย
 สนฺตตีติ วิภชิตฺวา วุตฺตตฺตา ฯ เอวญฺจ กตฺวา ตาสํ นินฺทเทเส อตฺถโต อเกทํ
 ทสฺเสตฺถํ โย อายตฺนानํ อาจโย โส รูปสฺส อุปฺจโย โย รูปสฺส อุปฺจโย โส
 รูปสฺส สนฺตตีติ วุตฺตํ ฯ เอกาทสฺวิธมฺปีติ สภาคสงฺคหวเสน เอกาทสฺปการมฺปี ฯ
 จตฺตารโ ภูตา ปญฺจ ปสาทา จตฺตารโ วิสยา ทฺวิโธ ภาโว หทยรูปมิจฺจปีติ
 อิทํ ชีวิตาหารรูปเปหิ ทฺวิหิ สห อฏฺุจารสฺวิธํ ตถา ปรีจฺเฉโท จ ทฺวิธา
 วิญฺญตฺติ ตฺวิโธ วิกาโร จตฺตพฺพิชฺชํ ลกฺขณนฺติ รูปานํ ปรีจฺเฉทวิการาภิภาวํ
 วินา วิสุํ ปจฺจเยหิ อนินฺพตฺตตฺตา อิมํ อนินฺพนฺนา ทสฺ เจติ อฏฺุจวีสตฺติวิธมฺภเว ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๙ แปล มครเป็นไทย

๑. บทว่า อาลมฺพนญฺตา คือเป็นอารมณ์ และเป็นปัจจัย ฯ จริงอยู่ แม้ปัจจัยท่านก็เรียกว่า อารมณ์ คุณในคำมีอาทิว่า มารย่อมได้ช่อง มารย่อมได้ อารมณ์ (คือปัจจัย) ฯ เพราะเหตุนี้แล คำว่า วิสยปวัตติ เป็นอารมณ์ แม้แห่งโมฆวาระ ในบรรดาวาระทั้ง ๔ เหล่านี้ สำเร็จแล้ว ฯ ความจริง อติปริตตารมณํ เป็นปัจจัยแห่งการบัญญัติโมฆวาระ ฯ ก็เมื่อถือเอาเนื้อความ โดยประการนอกนี้ วาระสุดท้าย (โมฆวาระ) ย่อมไม่มีความเป็นไปได้ใน อติปริตตารมณํ เพราะภวังคจลนจิต ยังคงเป็นไปได้ในอารมณ์ของตน ๆ นั้นเอง (หรือแปลว่า ความเป็นไปได้ในอติปริตตารมณํแห่งวาระสุดท้าย (โมฆวาระ) ย่อมไม่มีโดยประการนอกนี้ เพราะภวังคจลนจิตยังคงเป็นไปได้ในอารมณ์ของ ตน ๆ นั้นเอง หรือแปลว่า มิฉะนั้น วาระสุดท้าย ย่อมไม่มี ความเป็นไปได้ ในอติปริตตารมณํ เพราะภวังคจลนจิต ยังคงเป็นไปได้ในอารมณ์ของตน ๆ นั้นเอง) เพราะฉะนั้น คำว่า วิสยปวัตติ เป็นอารมณ์แห่งวาระทั้ง ๔ พึงเป็นความ เชื่อถือที่ไม่ถูกต้องแล ฯ วิถีจิตที่เกิดขึ้นในปัญจทวาร ตามสมควร คือตาม สมควรแก่ทวารนั้น ๆ ตามสมควรแก่ปัจจัยนั้น ๆ และตามสมควรแก่อารมณ์ นั้น ๆ เป็นต้น ว่าโดยไม่แปลกัน มี ๗ อย่างเท่านั้น คือ (๑) อาวัชชนจิต (๒) ทัสสนจิต เป็นต้น (๓) สัมปฏิจฉันนจิต (๔) สันตীরณจิต (๕) โวภูฏัพพนจิต (๖) ชวนจิต และ (๗) ตทาลัมพนจิต ฯ อีกอย่างหนึ่ง จิตคู่บาทหรือจิต ที่กำลังเกิดโดยอำนาจการเกิดขึ้นแห่งจิตแยกกันเป็นดวง ๆ มี ๑๔ (ขณะใหญ่) คือ หมวด ๕ แห่งจิตมีอาวัชชนจิต เป็นต้น (อาวัชชนะ ปัญจวิญญาณ สัมปฏิจฉันนนะ สันตীরณะ โวภูฏัพพนนะ) ชวนจิต ๗ ขณะ และตทาลัมพนจิต ๒ ขณะ แต่ว่าโดยพิสดาร มีจิต ๕๔ ดวง เพราะกามาวจรจิตทั้งหมด เกิดขึ้น ในปัญจทวารนั้น ตามสมควรแก่ความเกิดขึ้น ฯ บทว่า เอตฺถ คือ ในวิสย- ปวัตติสังคหะนี้ ฯ

อารมณ์ทั้งที่เป็นอดีตและอนาคต ย่อมมิได้แก่จิตที่เป็นไปในมโนทวาร เพราะฉะนั้น ใคร ๆ จึงไม่สามารถทำการกำหนดอารมณ์ของจิตเหล่านั้น โดยอำนาจอดิมหันตารมณ์เป็นต้นได้ ฉะนั้น พระอนุรุทธาจารย์ จึงกล่าวคำว่า ยทิ วิภูตมลามุพฺหิ เป็นอาทิ เพื่อกำหนด อารมณ์นั้น โดยอำนาจแห่ง วิภูตารมณ์และอวิภูตารมณ์เท่านั้น ๆ บทว่า เอตฺถ คือ ในมโนทวาร ๆ จิต ๔๑ ดวง ย่อมเป็นไปในมโนทวาร เพราะจิต ๑๓ ดวง คือ ทวิปัญญาวิญญานจิต ๑๐ ดวง และมโนธาตุจิต ๓ ดวง ซึ่งเป็นไปเฉพาะในปัญจทวาร ไม่เป็นไปในมโนทวารนั้น ๆ นัยที่กล่าวในกามาวจรชวณะ(ในมโนทวารวิถีนี้) จบแล้ว ๆ

๒. ความแรกเกิด ชื่อว่า อุปฺจยะ ๆ อธิบายว่า ความก่อเกิดครั้งแรก เพราะศัพท์ว่า อุปฺ ส่องอรรถว่าที่ ๑ ฉุจในคำว่า อุปฺณาตฺ (แรกรู้) เป็นอาทิ ๆ ความสืบต่อ ชื่อว่า สันตติ ๆ อธิบายว่า ความต่อเนื่อง ๆ บรรดาอุปฺจยะ และสันตติเหล่านั้น ตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงความเกิดขึ้นแห่งทสกะทั้งหลาย มีจักขุทสกะเป็นต้น ความเกิดขึ้นแห่งรูปในระหว่างนี้ ชื่อว่า อุปฺจยะ ๆ ความเกิดขึ้นแห่งรูปต่อจากนั้น ชื่อว่า สันตติ ๆ ความแก่แห่งรูปทั้งหลาย ที่มีปกติตั้งอยู่เพียงชั่วขณะ ตามสมควรแก่ตน โดยอำนาจความบ่ายหน้า ไปหาความดับ ชื่อว่า ชรา ๆ ชรานั่นเอง เป็นชรดา ๆ รูปที่ชื่อว่า อนิจจัง เพราะอรรถว่า อันบุคคลไม่พึงถึง คือไม่พึงเข้าถึง โดยสภาพที่เที่ยงและยั่งยืน ๆ ภาวะแห่งรูปที่ไม่เที่ยงนั้น ชื่อว่า อนิจจตา ได้แก่ความแตกสลายแห่งรูป ๆ ที่ชื่อว่า ลักขณรูป เพราะเป็นเหตุแห่งการกำหนดธรรมทั้งหลาย โดยอำนาจแห่งเครื่องกำหนดคนั้น ๆ ๆ

บทว่า ชาติริูปเมว ความว่า ชาติริูปนั้นแล ที่ท่านเรียกว่า ชาติ เพราะมีความเกิดขึ้น ทุก ๆ ขณะแห่งรูป ตั้งแต่ปฏิสนธิ และท่านสมมติว่า รูปเพราะมีความเป็นไปเกี่ยวเนื่องกับรูป โดยเป็นความเกิดขึ้นแห่งรูป พระอนุรุทธาจารย์ เรียกโดยความเป็น (โดยชื่อว่า) อุปฺจยะและสันตติ เพราะชาติริูปนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสจำแนกไว้ว่า อุปฺจยะ สันตติ โดยอำนาจแห่งเวไนยสัตว์ โดยความต่างแห่งอาการคือความเป็นไป กล่าวคือ

ความเกิดขึ้นครั้งแรก และครั้งต่อ ๆ ไป ๆ ก็เพราะทำอธิบายอย่างนี้ ในนิเทศ
แห่งอุปจยะและสันตติเหล่านั้น พระอาจารย์จึงกล่าวว่า ความเกิดแห่งอายตนะ
ทั้งหลายใด ความเกิดนั้นเป็นอุปจยะแห่งรูป อุปจยะแห่งรูปใด นั้นเป็นสันตติ
แห่งรูป เพื่อแสดงความไม่ต่างกันโดยอรรถ ฯ

บทว่า เอกาทสวิธมปี ความว่า แม้มมี ๑๑ อย่าง โดยอำนาจการรวม
รูปที่เหมือนกันไว้ด้วยกัน ฯ รูป มี ๒๘ อย่าง คือ รูป ๑๘ อย่างแล
พร้อมทั้งชีวิตรูปและอาหารรูป ๒ อย่าง ดังนี้ คือ ภูตรูป ๔ ปสาทรูป ๕
วิสัยรูป ๔ ภาวรูป ๒ หทัยรูป ๑ (เรียกนิปผันนรูป) และ รูป ๑๐ อันเป็น
อนิปผันนรูปเหล่านี้ เพราะเป็นรูปที่ไม่ได้เกิดจากปัจจัยทั้งหลาย แผนกหนึ่ง
เว้นภาวะแห่งปริจเฉทรูปและวิการรูปเป็นต้น คือ ปริจเฉทรูป ๑ วิญญูติรูป ๒
วิการรูป ๓ ลักขณรูป ๔ ฯ